POTREBUJEME REFORMU DIVADLA?

DOTYKY A SPOJENIA

DIVADELNÝ FESTIVAL / OD ROKU 2005 / MARTIN / 6. - 12. 9. 2021

Platforma na festivale Dotyky a spojenia
Prepis zvukového záznamu: Róbert Mankovecký
Editorka: Monika Michnová
Foto: Braňo Konečný
Grafické spracovanie: Dalibor Palenčík
Tlač: Neografia, a. s., Martin
Vydalo: SKD Martin v roku 2021

www.dotykyaspojenia.sk

Festival z verejných
zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.

POTREBUJEME REFORMU DIVADLA?

PLATFORMA

Potrebuje naša spoločnosť kultúru?
Je kultúra súčasťou našej DNA?
Aký máme vzťah ku kultúre?
Ako chápeme rolu kultúry v spoločnosti?
Je kultúra iba nadstavba?
Prečo v spoločnosti prevažuje tento názor?

Na 16. ročníku festivalu Dotyky a spojenia sme diskutovali o aktuálnych spoločenských témach a otvorili sme dôležité otázky, ktoré sa týkajú (nielen) divadla. Každá diskusia mala svoju tému, ale spájala ich spoločná téma potreby reformy divadla. Pokúsili sme sa nielen pomenovať problémy, ale tiež hľadať reálne riešenia.

ŠTVRTOK 9. 9. 2021

ZRIAĎOVANÉ A NEZRIAĎOVANÉ DIVADLO

S moderátorom, publicistom
Michalom Havranom diskutovali:

Marek Adamov: riaditeľ kultúrneho centra Stanica Žilina-Zárečie a Novej synagógy v Žiline

Veronika Gabčíková: spoluzakladateľka a šéfka Nového divadla, podpredsedníčka Klubu nezávislých divadiel

Zuzana Hekel: riaditeľka Divadla Jána Palárika v Trnave

Viki Janoušková: dramaturgička, prezidentka Akadémie divadelných tvorcov

Michal Havran: Dnes budeme hovoriť nielen o vzťahu politikov k financovaniu a prevádzkovaniu verejného umenia a verejnej kultúry, ale špecifickejšie o fungovaní divadelnej scény na Slovensku a o tom, akým spôsobom by sa mala reformovať. Začnime základnými charakteristikami a definíciami, pretože budeme hovoriť o zriaďovanom a nezriaďovanom divadle. To sú pojmy, ktoré ľudia z divadelnej scény dobre poznajú a rozumejú im, ale aj medzi nami sedia ľudia, ktorí sú možno laikmi a nevedia celkom presne, čo je to zriaďované a nezriaďované divadlo.

Veronika Gabčíková: Zriaďované divadlá majú zakladaciu listinu, zriaďuje ich VÚC-ka, mesto alebo štát. Pokiaľ ide o financovanie, tieto inštitúcie sú napojené na verejné zdroje, čo znamená, že sú pravidelne financované. Nezriaďované divadlá fungujú ako občianske združenia, eseročky alebo neziskové organizácie. Základný rozdiel medzi zriaďovaným a nezriaďovaným divadlom je v tom, že nezriaďované divadlo nemá zriaďovateľa, že sa musí o seba starať samé.

Zuzana Hekel: Inštitút kultúrnej politiky - organizácia, ktorá bola zriadená pri ministerstve kultúry - sa snaží zmapovať slovenskú divadelnú sieť. Podľa poslednej zverejnenej revízie výdavkov na kultúru, ktorá bola revidovaná v roku 2021, máme na Slovensku 27 zriaďovaných divadiel a 53 nezriaďovaných. Pred touto diskusiou sme sa rozprávali s kolegami o tom, či tento údaj zodpovedá realite a uvedomili sme si, že pravdepodobne nie, ale iba v časti, ktorá hovorí o nezriaďovaných divadlách. Tých je pravdepodobne oveľa viac ako 53. Keď sa pozrieme na financovanie, zriaďované divadlá skonzumujú z verejných zdrojov asi 80 miliónov eur a nezriaďované divadlá asi 5 miliónov. Samozrejme, toto porovnanie netreba vnímať úplne krátkozrako, pretože pri zriaďovaných divadlách ide o úplne iné výdavky na správu a údržbu zvereného majetku, úplne inú personálnu štruktúru a väčšie zaťaženie v tomto type výdavkov, ale aj tak môžeme hovoriť o silnej disproporcii.

Michal Havran: Kto môže zriaďovať divadlá? Poviem to jednoducho, môže napríklad Slovnaft založiť divadlo?

Veronika Gabčíková: Podľa môjho názoru z právneho hľadiska môže. Inštitúcia, ktorá má na to peniaze, môže založiť divadlo.

Michal Havran: Čiže môže existovať aj korporátne divadlo.

Zuzana Hekel: Otázkou je, akú by malo právnu formu. Slovnaft môže dať Slovnaftskému divadlu ročnú pravidelnú dotáciu.

Michal Havran: Zaväzuje sa zriaďovateľ zriaďovaného divadla udržiavať divadlo a jeho prevádzku pri živote alebo môže založiť divadlo a potom povedať, aby si našlo zdroje, ako len chce?

Zuzana Hekel: To je ťažká otázka, pretože v divadelnom zákone je napísané, že divadlo môže zriadiť štát alebo samospráva, a zároveň ho môžu zrušiť. Hovorí sa tam, že ak som vyšší územný celok alebo mesto, môžem divadlo zriadiť alebo zrušiť, nehovorí sa o tom, či a ako ho mám udržiavať pri živote. Ale v zákone o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy a verejnej správy sa píše, že pokiaľ mám príspevkovú organizáciu, tak musím pravidelným príspevkom zabezpečovať jej základnú existenciu, ale už nie je rozmenené na drobné, čo si máme pod týmto pojmom predstaviť.

Veronika Gabčíková: Nezriaďované divadlá v divadelnom zákone nie sú, čo znamená, že vlastne neexistujú.

Michal Havran: Slovenská republika nemá úplne zmapovanú divadelnú scénu, nepoznáme presné počty nezriaďovaných divadiel, nemajú oporu v zákone a nepoznáme ani presné počty ľudí, ktorí v nich pracujú. Výledkom tohto stavu boli osobné drámy počas pandémie, pretože mnohí z nich ostali bez prostriedkov. Viki Janoušková, kto by mal zmapovať divadelnú scénu?

Viki Janoušková: Určite Inštitút kultúrnej politiky na ministerstve kultúry, ale my musíme k tomu zásadným spôsobom prispieť. Už sme naznačili, že v roku 2019 boli len 34 registrovaných nezriaďovaných divadiel, v pandemickom roku 2020 sa objavilo číslo 55 a dnes vieme, že ich je okolo 100; Divadelný ústav najnovšie prišiel s číslom 90. Rozdiel 10 môžeme pripísať istej fluktuácii, keď divadlo niektorý rok pracuje a niektorý nie, ale nie je možné mať rozdiel 50. Je dosť ťažko predstaviteľné, že v pandemickom roku vzniklo na Slovensku 50 divadiel.

Michal Havran: Ako si to vysvetľujete?

Viki Janoušková: V Akadémii divadelných tvorcov sme sa pokúšali spraviť adresár v rámci Klubu nezávislých divadelníkov a začať mapovať tieto subjekty. Koncom roka 2020 sme požiadali divadlá, aby sa zaregistrovali na ministerstve kultúry, ale následne sme sa dostali informáciu z Divadelného ústavu, že registrácia nie je povinná a stačí vyplniť štatistický formulár. Toto by bolo dobré uchopiť systematicky. Myslím si, že by bolo dobré, aby bol aj inštitút registrácie divadiel, pretože vyplnením štatistického formuláru nemôže byť ten subjekt uchopený od začiatku. Keby prebehla registrácia každého divadla, tak poznáme ich počet a vieme tie ukazovatele porovnať. Čo sa týka štatistického formulára, všetci, ktorí sa ho pokúšali vyplniť, vedia, že je morálne zastaralý. Je tam spevohra, opera, činohra, tanec. Nezávislé divadlo má dosť veľký problém, kam sa zapísať, a to je len jeden z problémov. Ďalšie problémy sú vo finančných kolónkach.

Michal Havran: Na druhej strane, ľudia z nezávislej scény majú v sebe akúsi zdedenú kultúrnu neochotu registrovať sa, lebo majú pocit, že v tom okamihu ich niekto začína kontrolovať.

Viki Janoušková: To je ďalšia, dosť podstatná téma, v ktorej priniesol zmenu covidový rok. Nezávislá scéna dovtedy fungovala spôsobom „zachráň sa, kto môžeš“, každý hľadal možnosti, ako zrealizovať svoje veci a nikto z nás nemal mentálnu kapacitu ešte sa starať aj o spoločné veci. Tento covidový rok v tom priniesol zmenu. Rok pred pandémiou sme cítili, že je najvyšší čas začať sa združovať. Vznikla Akadémia divadelných tvorcov a jej kluby nezávislých a zriaďovaných divadelníkov. Do začiatku tohto roka sa podarilo obidva kluby osamostatniť. Vznikol Klub nezávislých divadiel ako samostatné občianske združenie a Klub zriaďovaných divadiel prešiel pod Asociáciu divadiel a orchestrov.

Michal Havran: Marek Adamov, urýchlila pandémia reorganizáciu nezriaďovanej divadelnej scény?

Marek Adamov: My sme kultúrne centrá, takže to celé ešte problematizujeme. Vyplniť ten dotazník je nad naše reálne možnosti, pretože robíme diskusie, koncerty, divadlá a iné projekty, vypĺňame tých dotazníkov celé spektrum a pritom sme iba jeden subjekt. Objavujeme sa vo všetkých možných dotazníkoch. Neviem či sa počas pandémie niečo vyjasnilo, ale minimálne sa ukázalo, že je dôležité nejakým spôsobom sa registrovať. Ďalej sa ukázalo, že je veľmi dôležité mať oficiálne účtovníctvo a to nie je iba problém divadiel, ale aj problém krčiem a iných subjektov, ktoré zrazu prepadali cez sito, lebo dovtedy fungovali v nejakej šedej, dokonca čiernej zóne. Stretal som veľmi veselých, ale aj veľmi smutných ľudí, a na prvý pohľad bolo jasné, že kto má účtovníctvo, ten normálne žije, a ostatní sa sťažujú, že štát na nich zabudol. Nezabudol na nich štát, ale oni zabudli na štát. Pokiaľ ide o registráciu, bude v tom treba urobiť poriadok a bude to musieť byť vy-

myslené užívateľsky friendly, pretože inak nás nikto nedonúti sa registrovať. Akonáhle by tá štatistika mala byť súčasťou žiadosti podávanej na FPU, tak má oveľa väčšiu váhu, ako keď to príde v podobe nejakej divnej tabuľky. Ide o to, akým spôsobom čo najjednoduchšie dáta získať, a o to, aby získané dáta boli „open" - musia byť zverejnené v momente, keď ich tam vložím. Nie, že moju tabuľku musí ešte niekto prepisovať do inej tabuľky, pretože mnohé veci musíme stále posielať poštou.

Viki Janoušková: Teraz nejde o registračný formulár, ale o Register profesionálnych umelcov. To sú dáta, na základe ktorých štát vie, o aký počet ľudí ide. Doteraz sme hovorili o právnických osobách a tu ide o fyzické osoby. Tu je veľmi dôležité, aby sa v registri umelcov zaregistrovali aj kolegovia zo zriaďovaných divadiel. Pretože kým Register profesionálnych umelcov nezmapuje všetkých, o ktorých ide, nezačne sa pracovať na sociálnom zabezpečení umelcov.

Michal Havran: Aký je hlavný rozdiel vo vnímaní verejnosti medzi zriaďovaným a nezriaďovaným divadlom?

Veronika Gabčíková: Rozdiel je v tom, že čo si človek zavelí, to si aj urobí a potom si to aj vyhodnotí. Čiže robí aj veci, na ktoré sú v zriaďovaných divadlách vytvorené samostatné pozície. Dramaturg svieti, režisér zvučí, herečka obšíva a perie kostýmy. Najväčší rozdiel medzi zriaďovanými a nezriaďovanými divadlami je v tom, že zriaďované divadlá sú zodpovedné za budovy. Veľmi málo z nezriaďovaných divadiel má dlhodobý prenájom priestorov, dlhodobú zmluvu. Vidím ešte jeden rozdiel. Keďže má zriaďované divadlo budovu, jednoduchšie sa mu vytvára komunita a divácka základňa, ktorú môže rozširovať. Nezávislé divadlo, keď nehrá na tom istom mieste, nemá šancu budovať si publikum. Lepšie povedané, dá sa to, ale je to veľmi náročné.

Zuzana Hekel: Pýtal si sa, aký je rozdiel vo vnímaní ľudí. Tá budova, tá kamennosť vzbudzuje podľa mňa istý dojem dôveryhodnosti, pocit, že to je to solídne, kvalitné, kde keď prídeme, tak to bude dobre. Inak sa oblečiem, pred predstavením idem na drink, potom na večeru. Ak divadlo nemá budovu, tak je to avantgarda. Používam slovo avantgarda preto, lebo ho v tejto súvislosti používa profesor Polák a myslím si, že svojím spôsobom vyjadruje to, ako také divadlo vníma verejnosť. Tam už sa dostávame do roviny estetiky. Objavuje sa tu jeden neželaný jav, že existuje avantgardná estetika a solídna estetika, a my máme tendenciu si myslieť, že toto rozdelenie je v poriadku. Potom tu máme rozdelenie na avantgardných režisérov a kamenných režisérov. Pre rozvoj domácej divadelnej kultúry je to nežiadúci stav. Ak by sme sa vzájomne inšpirovali a prepájali, rozvíjali by sme sa lepšie.

Marek Adamov: Úplne spájať sa to nedá a nebude. Dôvodom je objem peňazí, kde s miliónmi sa risko-

vať úplne nedá a s tisíckami je to priestor, kde sa riskovať má. A to je moje osobné rozdelenie zriaďovaných a nezriaďovaných. Všetky pokusy o väčšie nezávislé divadlo skrachovali, väčšinou boli neudržateľné ekonomicky, a jediným východiskom boli pokusy o rýchle zriadenie sa alebo začlenenie sa pod niektorú inštitúciu. Nezávislé divadlá sú menšie, flexibilné, viac experimentujú alebo viac cestujú. Od zriaďovaných divadiel sa očakáva nielen solídnosť, ale aj ustálená úroveň. Mne je na nezriaďovanom sektore sympatické, že zaniká. Keď sa vyčerpajú, nechce sa im alebo sa im niečo stane, tak tieto divadlá jednoducho zaniknú a nezostane po nich nič. Je to ekologické. Vlastníctvo a zamestnávanie ľudí vytvára zbytočný tlak, že musíme prežiť, lebo máme históriu. Ja nechcem, aby Stanica bola zriaďovaná, a pokiaľ sa bude dať, budeme to ťahať takto. Uvedomujem si však limity a viem, že nebudeme robiť operu ani inscenácie s veľkým obsadením.

Viki Janoušková: Divadelníci vnímajú nezávislé divadlá ako laboratórium. Téma laboratória je dosť silná. Na jednej strane je zrejmé, že v malých priestoroch a s malými prostriedkami sa očakáva výskum alebo laboratórium. Na druhej strane však laboratórium znamená chybu v štatistike, lebo takéto divadlo zvyčajne nemá veľa predstavení a ani veľa návštevníkov.

Michal Havran: Poviem kratučký prípad z úplne iného odvetvia kreatívneho priemyslu, z módneho priemyslu, je to ilustračná anekdota. V Paríži je štvrť Marais, kde vznikli pop-upové obchody s módou, ktoré sú považované za laboratóriá, ale ich cieľom je presťahovať sa na Rue St. Honoré, kde sídlia veľké módne domy. Je podobný vzťah aj medzi nezávislou a zriaďovanou scénou?

Viki Janoušková: Nie je. Tu veľká nepriepustnosť. Ale nie v tom slova zmysle, že by ľudia zo zriaďovaných divadiel nepracovali v nezávislých, práve naopak. V našich zemepisných šírkach je prirodzené, že pendlujeme. Sme doma aj v jednom, aj v druhom. Problém je, že to presťahovanie sa na lukratívnejšie miesto tu neexistuje. Ak aj je nezávislý súbor etablovaný, nezamysleli sme sa nad tým, ako by mohol prísť k podmienkam, ktoré sú viac „friendly". Nie som si istá, že viem na to recept, a ani si nie som istá, či by som to bola ochotná urobiť. V Čechách to už bolo. Nezávislý súbor išiel na konkurz a stal sa súčasťou zriaďovaného divadla. U nás nič takéto neexistuje.

Veronika Gabčíková: 95 % členov nezriaďovaných divadiel sa musí zamestnať v nejakej zriaďovanej inštitúcii, aby prežili. Musia živiť rodinu. Mňa vždy fascinuje, keď niekto povie, že nezriaďované divadlo by malo byť laboratórium. Veď je to predsa naopak. Zriaďované divadlo má budovu, má stále prostriedky, takže logicky by sa riskantné pokusy mali odohrávať v zriaďovaných divadlách.

Zuzana Hekel: Nehovoriac o tom, že čím viac sa o riskantné pokusy budú snažiť iba nezriaďované divadlá a tie zriaďované riskantné pokusy robiť nebudú - pričom do zriaďovaných divadiel chodí neporovnateľne väčšie percento divákov -, tak budeme navždy odsúdení na vnímanie nezriaďovaných ako tých, čo robia tie pokusy, a zriaďovaných ako tých, čo nemôžu riskovať a robia iba solídne tituly.

Michal Havran: Ešte sa vrátim k tomu, čo povedal Marek, že tie malé scény - malé v zmysle nezávislé -, by mali viac riskovať. Keď som sa vás pýtal na rozdiel medzi zriaďovaným a nezriaďovaným divadlom, nespomenuli ste skutočnosť, že nezávislá scéna nie je vystavená žiadnym politickým tlakom, nie je vystavená estetickému ani finančnému tlaku. Na rozdiel od SND, ktoré naštuduje operu za státisíce a nemá na ňu dobré recenzie, si nezávislá scéna môže dovoliť mať nepriaznivé recenzie. Je rozdiel v tlaku, akému sú divadlá vystavené? Preto mnohí ľudia odchádzajú do nezriaďovaného divadla, lebo tam neexistuje tento politický a dramaturgický tlak?

Veronika Gabčíková: Zase sa dostávame k tomu, čo ste povedali, že: „keď nezávislé divadlo bude mať negatívnu kritiku, tak to až tak nebolí". Ono to bolí. Aj finančne. Hovoríme o divadle, ktoré si musí na seba zarobiť a musí živiť ľudí, ktorí v ňom pracujú. To znamená, že akákoľvek negatívna recenzia, nielen tá odborná, spôsobí, že nám neprídu ľudia. Sme na tom všetci rovnako. A toto je najhoršie v našej brandži. Musíme sa snažiť o to, aby sme boli vnímaní pozitívne. My z toho všetci žijeme.

Michal Havran: Sú zriaďované divadlá pod väčším tlakom ako nezriaďované?

Zuzana Hekel: Myslím si, že najväčší politický problém je nezáujem zo strany politickej reprezentácie. Tlak, ktorý sa vie prejaviť negatívne je stále skôr výnimkou. Aj príbeh Mariána Kotlebu je výnimkou, aj príbeh rozpočtových škrtov. Skôr zápasíme o to, aby sme získali záujem politikov o našu prácu.

Michal Havran: Ďalším problémom zriaďovaných divadiel je celý súbor výberových konaní a verejných obstarávaní. Vyhrať konkurz a zobrať funkciu riaditeľa/ riaditeľky je na jednej strane prestíž, ale zrazu zistíte, že umeniu sa nevenujete toľko, koľko by ste chceli, lebo musíte riešiť parkovacie miesta, povolenky, obstarávania, podpísať neviem koľko zmlúv.

Zuzana Hekel: Áno, jeden z rozdielov medzi zriaďovaným a nezriaďovaným divadlom spočíva v tom, že my zriaďovaní musíme dodržiavať zákon o verejnom obstarávaní, ktorý je mimoriadne prísny - od ceruzky až po veľkú scénickú výpravu. Musíme dodržiavať zákon o finančnej kontrole a audite, čiže za každou ceruzkou je krycí list, kontrola štyroch očí a potom musí byť ešte vykonaná finančná kontrola

ex post po nákupe ceruzky. Spomenul si konkurzy a tam sa dostávame k trošku inej téme. Ak by na Slovensku existoval systém konkurzov a princíp ohraničeného funkčného obdobia riaditeľov, riaditelia by sa častejšie menili, menila by sa aj estetika a kultúra by napredovala rýchlejšie. Plus by sa mohlo stať, že šikovní ľudia, ktorí tvoria gros slovenskej nezávislej scény, by už dávno mali za sebou kariéry divadelných riaditeľov a príbeh celej kultúry by bol úplne iný. Myslím si, že ak človek chce niečo zmeniť, musí prijať aj zodpovednosť a sadnúť si na tú byrokratickú stoličku, lebo bez toho odsudzuješ svoj sektor aj seba do roly nekonečného sťažovania sa, bez aktívnej snahy o zmenu.

Michal Havran: Myslíte si, že by stanovenie maximálnej dĺžky funkčného obdobia riaditeľa/ riaditeľky rozšírilo priepustnosť medzi nezriaďovanými a zriaďovanými divadlami? Mnohí ľudia by sa mohli o riaditeľské miesto uchádzať a po skončení funkčného obdobia zase odísť.

Zuzana Hekel: Dôležité je, aby pri tom nedošlo k strate kontinuity, lebo divadlá majú svoju tradíciu a históriu, na ktorej treba stavať. Ale áno, ak by existovali jasne vymedzené funkčné obdobia, priepustnosť medzi nezriaďovanými a zriaďovanými divadelníkmi by bola oveľa väčšia, možno by sme tieto pojmy ani nepoužívali.

Michal Havran: Marek, ty by si sa uchádzal o miesto po Zuzane?

Marek Adamov: Ja už nie. Ja som už pokazený. Už strašne dlho to robím nezávislo a naučil som sa v tom fungovať. Ale viem si to predstaviť, že mnohých ľudí by to motivovalo. Mne strašne vyhovuje, že môžem riešiť aj parkovisko, aj umenie. Baví ma výhoda toho nezávislého, že je to viac život ako manažment. Zriaďované divadlá musia dodržiavať zákonník práce.

Michal Havran: Ten sa týka aj teba.

Marek Adamov: Ale je to moje vlastné rozhodnutie, že som v práci do noci. Ja ani neviem odpočítať, kedy sa končí môj voľný čas a začína sa práca, lebo som na tom istom mieste. Myslím si, že každý je strojcom svojho šťastia. Buď sa rozhodne bojovať alebo rezignuje.

Veronika Gabčíková: Rozprávame sa o rozdieloch medzi nezriaďovanou a zriaďovanou kultúrou, ale tie rozdiely sú vlastne formálne. Vo svojej podstate je priepustnosť medzi nezriaďovanou a zriaďovanou kultúrou na Slovensku veľmi vysoká. Mali by sme sa skôr rozprávať o tom, čo by pomohlo nezriaďovaným divadlám pokiaľ ide o právnu formu. Keby sa určila špecifická právna forma pre kultúru, zjednodušila by sa štatistika.

Michal Havran: Poďme na to jednoducho: môžu dnes divadlá podnikať? Ak áno, prečo to nerobia?

Zuzana Hekel: Divadlá môžu podnikať so súhlasom zriaďovateľa, pričom zriaďovateľ im môže nazerať do toho podnikateľského účtovníctva a môže ich usmerňovať. Ako všetko na Slovensku, aj tu sa všetko odvíja od osobných vzťahov: zriaďovateľ môže podnikanie veľmi podporovať alebo, naopak, veľmi hatiť. Bez súhlasu zriaďovateľa to zákon divadlám nedovoľuje.

Marek Adamov: Je tam limit, koľko si môže príspevková organizácia sama zarobiť. Ten limit je v zásade antipodnikateľský, pretože niektoré inštitúcie musia zastaviť príjem zo vstupného, aby nestratili štatút príspevkovej organizácie.

Zuzana Hekel: Ten limit je 50 %.

Marek Adamov: U nás je slovo podnikanie stále vnímané ako nadávka. My neprevádzkujeme kaviareň a nevyebráme vstupné preto, aby sme viac zarobili. Dôležitejšie ako zisk je napĺňanie nejakej misie. Zatiaľ to robíme ako občianske združenie, pretože tam nie je vlastník.

Róbert Mankovecký, dramaturg SKD Martin: Len doplním, že keď príspevková organizácie prekročí tri roky po sebe limit 50 % príspevku, zriaďovateľ ju musí zrušiť a vytvoriť z nej buď rozpočtovú organizáciu, kde všetky príjmy idú do štátnej pokladnice, alebo neziskovú organizáciu, čo je ešte horšie. V nezriaďovanom divadle je to ešte horšie. Občianske združenia môžu podnikať zložito a sú limitované, eseróčky síce môžu podnikať slobodne, ale nemajú takmer žiadnu šancu uspieť v grantových systémoch, pretože sú komerčne zamerané. Už nehovoriac o tom, že divadlá nemajú žiadnu šancu konkurovať rentalovým firmám, nemáme konkurencieschopné vybavenie technické, ani personálne.

Michal Havran: Sú nejaké príklady z európskych krajín, kde je toto vyriešené v divadelnom zákone?

Zuzana Hekel: Funguje to napríklad v Rakúsku, kde sú kultúrne organizácie pod holdingovými skupinami. Napríklad, keď na území jedného Bundeslandu existuje viacero kultúrnych inštitúcii, tak spolu zdieľajú niektoré služby, napríklad marketingové, alebo majú spoločný ticketing. Zároveň ich riadenie nie je priame od zriaďovateľa, ale zriaďovateľ vstupuje do ich riadenia prostredníctvom členstva v správnych a dozorných radách. Čiže aj riaditeľov nevymenúva zastupiteľstvo samosprávy, ale správna a dozorná rada, v ktorej má zriaďovateľ svoju účasť. To považujem za dobrý systém.

Michal Havran: A my ho prečo nemáme?

Zuzana Hekel: V meste Brno urobili prieskum o tom, akú zmenu by obyvatelia privítali. Dali im na výber štyri možnosti, ale výsledkom bolo, že drvivá väčšina chcela udržať *status quo*. Aj v progresívnom meste prevážil názor, že zmien sa bojíme.

Michal Havran: Ľudia potrebujú istoty. Je to aj vec mentality. Keby vám teraz dali možnosť zmeniť čokoľvek, čo a ako by ste zmenili?

Veronika Gabčíková: Môj názor je ten, že zmena právnej formy má vplyv na protimonopolný úrad, na chápanie kultúry ako takej, ako nepodnikateľského subjektu a na definíciu toho, kto sme. Ja vidím alfu a omegu v právnych formách. Štatút umelca by nám nezávislým pomohol.

Michal Havran: Ten bude. Vraj na budúci rok.

Veronika Gabčíková: A ďalším krokom je sponzorský zákon pre kultúru. Veľmi by nám pomohol.

Michal Havran: Akým spôsobom by mohla zriaďovaná scéna pomáhať nezriaďovanej? Sú príklady zo zahraničia, kde to funguje. Dal by sa u nás formalizovať nejaký povinný záväzok zriaďovaných divadiel voči nezriaďovaným divadlám?

Veronika Gabčíková: Myslím, že v okamihu, keď by sme to dali zriaďovaným divadlám príkazom, keď by sa to nejako inštitucionalizovalo, tak by samotné nezriaďované divadlá od toho dali ruky preč.

Zuzana Hekel: Súhlasím, ak by však mali všetky zriaďované divadlá povolené podnikať a ak by mali stanovené cenníky na prenájom svojich priestorov, tak v rámci tých cenníkov by každý člen Klubu nezávislých divadiel mohol dostať nekomerčné ceny nájmu. A to nie je príkaz, že ja musím robiť s tebou, je to len ústretovosť voči tomu prostrediu. Takáto možnosť existuje.

Michal Havran: Robí to niekto dnes?

Zuzana Hekel: Myslím, že sa to nedeje.

Tibor Kubička, riaditeľ SKD Martin: Je to nevyhnutnosť, že inštitúcia má cenník na tieto služby, či je to doprava, dielne alebo prenájom priestorov a v kompetencii riaditeľa je možnosť sa v tom hýbať. Zviazané ruky však máme v tom, že my nemôžme poskytnúť priestor zadarmo. Je dobre, že smerujeme túto diskusiu ku konštatovaniu, že netvoríme dva tábory a že sa musíme spojiť.

Michal Havran: A ako je to v zahraničí? Má niekto vlastnú skúsenosť?

Milo Juráni, divadelný kritik: Hranica medzi nezriaďovanou a zriaďovanou kultúrou je v Nemecku ešte omnoho väčšia ako na Slovensku. Tam ešte stále zotrváva tradícia toho, čo je divadlo a čo je avantgarda. Napriek tomu sa najmä v menších mestách mestské divadlá otvárajú práve nezávislým súborom a nezriaďovanej scéne a snažia sa vytvárať nejaké synergické modely. Majú svoje vlastné inscenácie, ale ponúkajú priestor pre nezávislých, aby priniesli aj iné aktivity, ako sú klasické predstavenia. Nedá sa to zovšeobecniť, Nemecko má v každej spolkovej krajine iný systém, ale mal pocit, že to funguje. Pritom nezriaďovaná kultúra žiada peniaze z úplne iných balíkov ako zriaďovaná, je to striktne oddelené. Navyše, zdrojov, kde si človek môže podať žiadosť, je oveľa viac ako na Slovensku, kde máme v podstate iba FPU. Aj sponzoring je na inej úrovni.

Viki Janoušková: V Anglicku funguje niečo ako Divadelný parlament, organizácia, ktorá vzniká zdola. Toto je pôda, ktorá je u nás neobsadená a s ktorou by sme mali začať pracovať. V našej dnešnej diskusii vieme len upozorniť na tému, ale v širšej diskusii by sme vedeli jednotlivé témy začať rozmieňať na drobné. O niečo také sa pokúšame v Akadémii divadelných tvorcov. Chceme dať dokopy témy, ktoré by boli zaujímavé pre divadelnícku obec. Skúsme teda na začiatok zhromaždiť témy a nájsť formu, ako by sme ich vedeli posúvať ďalej.

Milo Juráni: Dnes sú v nezávislej kultúre populárne tzv. koprodukcie, v tom vidím aj potenciál na spájanie subvencovanej a nesubvencovanej kultúry dohromady. Chcem sa spýtať, či by takáto aktivita bola na Slovensku možná, či sa také niečo vlastne deje.

Zuzana Hekel: Trnavské divadlo nedávno koprodukovalo inscenáciu v spolupráci s občianskym združením Viac kultúry. My sme im poskytli priestor a do titulnej úlohy sme obsadili nášho herca. Je to taký šlabikárový príklad, ako by to mohlo fungovať. Skúsili sme si to prvýkrát a po úradnej stránke je to absolútne bezproblémové.

Michal Havran: Ešte sme nespomenuli otázku sponzorského zákona. Je to veľmi stará téma, ktorá sa objavuje minimálne od čias ministra Maďariča. Nie je stále jasné, prečo sa ho nepodarilo schváliť, aj keď existuje v mnohých draftoch. Ak sa sponzorský zákon schváli, bude to zmena, ktorá prinesie veľké financie do divadiel na Slovensku bez ohľadu na to, či sú zriaďované alebo nezriaďované? Nie je to akýsi grál, od ktorého všetci očakávame príliš?

Veronika Gabčíková: Kým to neskúsime, nebudeme vedieť. Je možné, že máme väčšie očakávania, než aká bude realita. Teraz vieme získať len dve percentá z daní. Pomôže nám akékoľvek navýšenie nad spomínané dve percentá. Okrem grantov z FPU by sme chceli urobiť aj krok niekam inam. FPU poskytuje viazané dotácie, ale divadlo je živé a potrebuje aj voľné peniaze.

Michal Havran: Existuje odhad, že o koľko by sa mohol navýšiť rozpočet divadiel po schválení sponzorského zákona?

Zuzana Hekel: Klamala by som, keby som povedala, že viem. Možno pri príprave zákona niekto objednal nejakú štúdiu, možno tie čísla niekde zhromaždené sú, ale ja sa priznám, že neviem o tom, že by existoval odhad.

Michal Havran: Ja som počul, že rozpočet by sa mal navýšiť o 40 miliónov.

Zuzana Hekel: Rozpočet divadiel na Slovensku?

Michal Havran: Rozpočet kultúry. Je to údaj z draftu. Nie sú to prehnané očakávania?

Zuzana Hekel: Mne sa zdá, že áno.

Marek Adamov: Nemyslím si, že sa objem peňazí rapídne zvýši, ale nebudeme musieť uzatvárať všelijaké reklamné zmluvy. Bude to pomenované. Nám sponzori dávajú peniaze aj teraz, len musíme s nimi uzatvárať zmluvy o reklame a tváriť sa, že ich propagujeme. To čo sa deje, bude aj napísané na papieri.

Zuzana Jurechová, DAMU: Chcem sa spýtať, či je na Slovensku aspoň v zárodku organizácia, akou je Nová síť v Čechách. Majú kategórie nezriaďované divadlo, zriaďované divadlo a robia tiež konzultácie pre začiatočníkov.

Veronika Gabčíková: Klub nezávislých divadiel získal grant z FPU a plánujeme sériu piatich workshopov - začíname grantovým systémom FPU, pokračujeme marketingom a propagáciou, právnymi formami.

Marek Adamov: My máme asi desať rokov Anténu, je to sieť pre nezávislú kultúru, ktorá združuje tridsať kultúrnych centier. Každoročne organizuje jednodňové až dvojdňové workshopy. Podobný network, ale európsky, je sieť Trans Europe Halles.

Viki Janoušková: Akadémia divadelných tvorcov sa stala členom siete EAIPA (European Association of Independent Performing Arts – pozn. red.), čo je Európska asociácia nezávislých divadiel. Keď sa Klub nezávislých divadiel osamostatnil, členstvo prešlo naň. Tento novovzniknutý klub je teda členom Európskej asociácie nezávislých divadiel.

Tibor Kubička: Klub nezávislých divadiel sa stal členom EAIPA, Klub zriaďovaných divadiel zase prešiel pod Slovenskú asociáciu divadiel a orchestrov, aby sme spoločne mali väčší výtlak. Asociácia divadiel

a orchestrov je členom PEARLE (Performing Arts Employers Associations League Europe – pozn. red.). Je to európska organizácia, ktorá združuje zamestnávateľov, v podstate zamestnávateľský zväz.

Dagmar Bednáriková, divadlo Yarmat: V Českej republike funguje dobre ITI, čo je International Theatre Institute. Prejavilo sa to najmä teraz počas pandémie, keď sa každý týždeň riešili aktuálne problémy. České stredisko ITI združuje zástupcov jednotlivých odborov. Je to asi 15 ľudí, ktorí vedia posunúť informácie aj smerom dole a koordinovane aj smerom hore. Vďaka nim sa podarilo vyriešiť veľmi veľa vecí. Celú túto platformu zaštiťuje český Divadelný ústav.

Milo Juráni: ITI funguje aj na Slovensku, zastrešuje ho Divadelný ústav v Bratislave. Všetky informácie sa dajú nájsť na internete.

Viki Janoušková: Divadelný ústav distribuoval počas pandémie veľmi zaujímavý newsletter ITI, boli v ňom informácie o možnosti pomoci.

Michal Havran: Ďakujem za poznámky, glosy a impresie. Dnes sme diskutovali o tom, či existuje rozdiel medzi zriaďovanými a nezriaďovanými divadlami. Ukázalo sa, že áno, ale nie je až taký veľký. Zajtra pokračujeme o tom, čo je na umení najdôležitejšie, teda o peniazoch.

zľava: Viki Janoušková, Marek Adamov, Michal Havran, Zuzana Hekel, Veronika Gabčíková

ĎAKUJEME
VŠETKÝM
DIVADLÁM,
DIVÁČKAM A DIVÁKOM!
TEŠÍME SA
NA 17. ROČNÍK FESTIVALU
OD 20. DO 25. JÚNA 2022.
BUDEME TAM.